

Nasilje na televiziji i analiza televizijskih sadržaja za djecu

Fabijanić, Ivana

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:978589>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Ivana Fabijanić

NASILJE NA TELEVIZIJI I ANALIZA TELEVIZIJSKIH SADRŽAJA ZA DJECU

(Završni rad)

Rijeka, 2015.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Sveučilišni preddiplomski studij kulturologije

NASILJE NA TELEVIZIJI I ANALIZA TELEVIZIJSKIH SADRŽAJA ZA DJECU

(Završni rad)

Mentor: mag. cult. Boris Ružić

Studentica: Ivana Fabijanić

Rijeka, rujan 2015.

Sažetak

Televizija je kao oblik globalnog medijskog fenomena postala gotovo neizbježan aspekt svakodnevnih životnih aktivnosti. Mogućnost gledanja raznolikih televizijskih programa znači brz i lak pristup mnogobrojnim nasilnim sadržajima koji se na televizijskim ekranima pojavljuju na svakodnevnoj razini. Iako se mnoge teorijske perspektive bave analiziranjem koncepta nasilja, najčešće tumačenje vezano je za definiranje nasilja kao upotrebu fizičke sile koja rezultira štetnim posljedicama. Mnoge se teorije dotiču objašnjavanja razloga za emitiranje sadržaja nasilnog karaktera, no istinsko razumijevanje motiva pojavljivanja nasilja na televiziji može se konstruirati samo ako se prepoznaju, promotre i detaljno analiziraju metode funkcioniranja medijske industrije, kao i široki društveni kontekst koji razotkriva kulturalnu, političku i ideološku pozadinu u kojoj se odvijaju ovi složeni procesi. Ukoliko se kvalitetno proučava televizijsko nasilje, neophodno je imati na umu činjenicu da postoje raznovrsni načini njegove recepcije koji ovise o samom gledatelju, odnosno o društvenim, kulturnim, političkim i ekonomskim čimbenicima koji uvelike utječu na razumijevanje pojedinog sadržaja prikazanog na televiziji. Pojavljivanje niza različitih teorija koje su tijekom druge polovice 20. stoljeća pokušavale opisati koncept nasilja i odrediti stvaran opseg njegova djelovanja na pripadnike publike potaknulo je medijske stručnjake na provedbu mnogih znanstvenih istraživanja o televizijskom nasilju. Neke od najznačajnijih studija temelje se na analizama sadržaja na televiziji i utvrđivanju količine prikazivanja nasilnih činova u određenom vremenskom periodu, a posebnu pozornost znanstvenici su posvećivali učestalosti emitiranja nasilja u programima za djecu. U tom istraživačkom duhu, ovaj rad uključuje kratku analizu nasilnih televizijskih sadržaja namijenjenih dječjoj populaciji koja pruža uvid u vrste dječjih programa koji se emitiraju na televiziji, kao i količinu prikazivanja nasilja na vodećim hrvatskim televizijskim postajama.

Ključne riječi: televizija, nasilje, motivi prikazivanja nasilja, načini recepcije, analiza sadržaja, količina nasilja na televiziji, sadržaji za djecu

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Nasilje na televiziji.....	2
2.1. Definiranje nasilja.....	2
2.2. Motivi prikazivanja nasilja na televiziji.....	3
2.3. Karakteristike i način prikazivanja televizijskog nasilja	4
2.4. Teorijska podloga proučavanja televizijskog nasilja	5
2.5. Istraživanje količine nasilja na televiziji.....	6
2.6. Načini recepcije nasilnih televizijskih sadržaja	7
3. Istraživanje televizijskog nasilja kroz povijest.....	11
3.1. Povijesni presjek istraživanja televizijskog nasilja.....	11
3.2. Najznačajnije analize nasilnih sadržaja na televiziji.....	13
4. Istraživanje sadržaja na hrvatskoj televiziji.....	16
4.1. Analiza programskih sadržaja na hrvatskoj televiziji	16
4.2. Količina nasilja na hrvatskoj televiziji.....	16
5. Analiza hrvatskih televizijskih sadržaja za djecu.....	17
5.1. Cilj i postavke analize sadržaja za djecu.....	17
5.2. Prikadni sadržaji za dječji uzrast	17
5.3. Pregled provedenog istraživačkog rada i prikaz rezultata	18
5.4. Zaključak istraživanja	22
6. Zaključak	24
7. Literatura	25
8. Popis ilustracija	27

1. Uvod

Tema ovog rada obuhvaća definiranje i analiziranje nasilja na televizijskim ekranima. Cilj ovog rada jest dobiti kvalitetan i detaljan uvid u glavne karakteristike nasilnih televizijskih sadržaja, teorijske analize motiva i razloga za često prikazivanje nasilja te najznačajnija teorijska tumačenja njegova djelovanja na publiku koja su se oblikovala u drugoj polovici 20. stoljeća, a pridonijela su intenzivnom porastu zainteresiranosti znanstvenika za istraživanje ove kompleksne problematike. Uključujući razdoblje prve pojave televizijskih uređaja i njihovu globalnu popularizaciju, ovaj rad obuhvaća i povijesni presjek najistaknutijih pokušaja razumijevanja koncepta nasilja te njegova dosljednog i učestalog prikazivanja na televiziji. Budući da je za ovu tematiku neophodno objasniti načine na koje funkcioniraju procesi recepcije nasilnih televizijskih sadržaja kod pripadnika publike, u tu će se svrhu koristiti teorijska analiza uglednog kulturalnog teoretičara Stuarta Halla, kao i ključne točke Morleyjeve empirijske studije koja je poslužila kao znanstvena potvrda najvažnijih Hallovih teorijskih postavki. Isto tako, svrha ovog rada jest prezentiranje objektivnih zaključaka nekih od najvažnijih kvantitativnih znanstvenih istraživanja koja su postavila temelje za prepoznavanje, utvrđivanje i analiziranje jakosti i učestalosti prikazivanja raznovrsnih oblika nasilnog ponašanja, s posebnim naglaskom na količinu agresije u sadržajima za dječju dob. Kako bi se što bolje primijenilo znanje stečeno proučavanjem rezultata ovih znanstvenih studija, u ovom se radu vrši kraća analiza, a zatim i kvantificiranje nasilnih televizijskih sadržaja namijenjenih upravo dječjoj populaciji.

2. Nasilje na televiziji

2.1. Definiranje nasilja

Koncept nasilja može se povezati s mnogobrojnim aspektima i značajkama, no postoje određene karakteristike koje se najčešće mogu uvrstiti u temeljno tumačenje ovog termina. Definicija koja razmatra ovu problematiku u najširem kontekstu opisuje nasilje kao upotrebu fizičke sile. Nadalje, nasilje se može razumjeti kao višeznačni koncept koji obuhvaća razne oblike agresije i nasilnih činova, a svaki od njih veže se za različite okolnosti, uzroke, odnose i posljedice. Ovdje ćemo pružiti pregled osnovnog definiranja nasilja iz psihologijskog pogleda te iz perspektive kvantitativne istraživačke metode koja se naziva analiza sadržaja. Prema psihologijskom gledištu, pod nasiljem se podrazumijeva svako ponašanje koje uzrokuje ozljedu drugoj osobi. Takvi oblici agresivnog ponašanja zapravo su svjesna štetna djelovanja na drugo ljudsko biće, što znači da postoji namjera te svijest o tome da nasilni čin ozljeđuje drugog pojedinca. Ovakvo tumačenje odnosi se na rani psihologijski pogled na agresiju, a s godinama su je stručnjaci iz polja psihologije proširivali, pridodajući konceptu nasilja postupak namjernog ozljeđivanja životinja te uništavanja imovine. Iako se nasilni čin nerijetko povezuje s fizičkom povredom, mnogi psiholozi smatraju kako agresivno ponašanje može uzrokovati i simboličku štetu te ostaviti negativne posljedice na psihološkoj razini. Iz perspektive istraživačke metode analize sadržaja nužno je spomenuti poznatog profesora i medijskog istraživača G. Gerbnera¹, koji je definirao nasilje kao postupak nanošenja ozljede i boli, odnosno prekomjernu upotrebu “fizičke sile (s ili bez oružja) protiv sebe ili drugoga” (moj prijevod, Gunter, Harrison, 1998: 11). Isto tako, Gerbner je u definiciju uvrstio i nenamjerne nasilne činiove koji štetno djeluju na drugo ljudsko biće. Zauzimajući centralno mjesto u razumijevanju koncepta nasilja više od dva desetljeća pa čak i danas, njegova je definicija nasilja postala temeljem mnogobrojnih medijskih istraživanja.

¹ George Gerbner (1919.-2005.) bio je profesor komunikacijskih znanosti te utemeljitelj teorije kultivacije. Smatrao je kako je vrlo česta reakcija na prikazano televizijsko nasilje pojava straha kod gledatelja, a dječja populacija je najosjetljivija na agresivne sadržaje. Djeca vrlo intenzivno reagiraju na nasilne podražaje i sklonija su snažnijoj emotivnoj reakciji nego odrasli gledatelji. Što je više gledatelj podvrgnut nasilnim scenama, to se više razvija strah i nepovjerenje u stvarnom životu. Gerbner je bio voditelj jednog od prvih, ali najopsežnijih istraživanja o nasilju na televiziji koje je započelo u drugoj polovici 20. stoljeća i trajalo je čak 20 godina. Navedena analiza predstavljena je kao kompleksan istraživački projekt nazvan „Kulturni indikatori“.

2.2. Motivi prikazivanja nasilja na televiziji

Ukoliko želimo analizirati nasilje na televizijskim ekranima, nužno je zapitati se koji su uopće motivi za njegovo prikazivanje. Postoji niz različitih teorija koje pokušavaju pružiti objašnjenje za emitiranje nasilnih sadržaja. No problematika ovog pitanja krije se u tome što, s jedne strane, vrlo jednostavno možemo pronaći sasvim razumne i očite razloge za prikazivanje televizijskog nasilja, no s druge strane možemo prepoznati i motive koji na prvi pogled ne moraju biti lako uočljivi i jasno razumljivi. Među teorijama koje se bave objašnjavanjem očiglednih motiva za prikazivanje raznih oblika nasilnog ponašanja na televiziji ističe se prilično pojednostavljeno te pomalo naivno tumačenje da se nasilni događaji kao nerijetke pojave iz stvarnog života pokušavaju vjerno prenijeti na televizijske ekrane. Neki od ostalih objašnjenja o motivima emitiranja nasilja odnose se na gledište koje kaže kako je „ono primamljiva tema i efikasno sredstvo oko kojeg se lako gradi naracija, odnosno akcija“ (Valković, 2010: 78), a ovakvim se tumačenjima može priključiti i teorija koja razloge za prikazivanje nasilja pronalazi u tome što televizijski ekran na taj način postaje prozor u svijet novih doživljaja i raznolikih iskustava. Gledatelju se tako pruža mogućnost suočavanja s različitim sadržajima nasilne prirode, no „uvijek s distance, bez konkretnih posljedica“ (Valković, 2010: 79) koje bi uvelike utjecale na stvaran život. Nadalje, postoje i teorijska tumačenja koja analiziraju manje uočljive motive emitiranja nasilnih sadržaja na televiziji. Jedna od njih jest teorija koja prikazivanje nasilja promatra kao vrlo učinkovit alat za ostvarivanje zarade medijske industrije. Naime, nasilni programi, posebice akcijski sadržaji, koji se najčešće i baziraju na nasilnim scenarijima, statistički su veoma popularni među publikom te tako mogu garantirati uspješnu komercijalizaciju, a time i profitabilnost. Isto tako, emitiranje nasilnih sadržaja može imati političku i/ili ideološku pozadinu, što znači da razumijevanje pitanja motiva može biti povezano s funkcioniranjem društvenog i kulturnog aspekta te se stoga razlozi prikazivanja nasilja mogu skrivati iza mnogo šireg društvenog mehanizma od same televizijske produkcije.

Iz svega navedenog, najviše se možemo prikloniti tezi da, iako su razlozi za prikazivanje televizijskog nasilja raznovrsni, motive „nije dovoljno promatrati samo u okviru televizijske logike djelovanja već treba uzeti u obzir i širi kontekst funkcioniranja televizije, njezinu ulogu koju ima u društvu, ali i ciljeve koje nastoje provoditi oni koji imaju kontrolu nad televizijom“ (Valković, 2010: 79). Bez takvog pristupa, kvalitetno razmatranje i razumijevanje složenosti procesa prikazivanja nasilja na televizijskim ekranima, kao i

prepoznavanje pravih motiva, ostaje nedovršeno i nepotpuno pitanje.

2.3. Karakteristike i način prikazivanja televizijskog nasilja

„Televizija je audiovizualan medij vrlo složene tehnologije i vrlo složene organizacije rada“ (Zgrabljic Rotar, 2005: 4). Budući da se televizija velikim dijelom temelji na vizualnom aspektu, u proučavanju obilježja televizijskog nasilja posebna se pozornost posvećuje upravo ovom elementu, odnosno načinu na koji će pojedini televizijski akt biti vizualno predstavljen gledatelju. Stoga je od izrazite važnosti analizirati „kako se u medijima prezentiraju nasilne radnje i kako ih se komentira“ (Mandarić, 2012: 136). Nasilje na televiziji „u manjoj će mjeri biti prikazano s veoma jakim naglascima ili u snažnim scenama. Ono se predstavlja kao »soft« nasilje i to prvenstveno zato jer je televizijsko gledateljstvo samo po sebi raznoliko, stoga televizija općenito nastoji izbjegavati rizik da bude odbačena ili prozvana zbog eventualnih ekscesa“ (Valković, 2010: 77). Često se na televiziji emitiraju oblici nasilnih sadržaja koji uključuju potrage za nestalima ili pak problematične obiteljske odnose koji su puni sukoba i razmirica. U takvim se slučajevima publiku nastoji uvući u kreiranu fikciju kako bi gledatelj u određenoj mjeri mogao dobiti osjećaj sudjelovanja u samoj radnji. Budući da se televizija velikim dijelom smatra sredstvom zabave i razonode, postoji tendencija da se nasilje prezentira kao oblik zabavnog sadržaja koji će privući i zaintrigirati gledatelja. Stoga je nasilan sadržaj često prikazan na zanimljiv i zagonetan način kako bi se i gledatelj mogao, zajedno s imaginarnim likovima, barem djelomice upustiti u razotkrivanje i rješavanje problema prezentiranih na ekranu. Takvi oblici reprezentiranja proizvoda medijske industrije prvenstveno dolaze do izražaja u prikazivanju nasilnih televizijskih scena koje su popraćene izrazito snažnim emotivnim reakcijama, posebice kada se radi o tragičnom tijeku događaja koji pogađa glavne likove i/ili njihove članove obitelji. U takvim scenarijima namjera jest staviti poseban naglasak na emotivnu dimenziju, čime se lakše konstruira osjećaj povezanosti gledatelja s likom koji se nalazi u nevolji, opasnosti i/ili nekom obliku nasilnog odnosa.

Nasilni činovi prikazani na televizijskim ekranima posjeduju određene značajke pomoću kojih se u većoj ili manjoj mjeri, ovisno o samom programskom sadržaju, može prepoznati kako se televiziju ne može definirati samo kao sredstvo koje pasivno prenosi jednoznačne poruke. „Televizija ima moć uspostavljanja dijaloga s gledateljima jer ih

direktno uključuje ili poziva, a televizijski je studio svojevrsna pozornica s koje se odašilju ti pozivi i poruke. Iako televizija djeluje veoma suptilno, ponekad može usmjeravati prema pobuđivanju stavova ili širenju“ (Valković, 2010: 77) različitih diskursa, što obuhvaća i pozitivne, ali i negativne medijske poruke. Kada se govori o televizijskom nasilju, nerijetko se ono prikazuje na intrigantan način i s dramatičnim efektom, što rezultira većom zainteresiranošću publike, a samim time i većom gledanošću.

2.4. Teorijska podloga proučavanja televizijskog nasilja

1950-ih godina počinju se provoditi prvi pokušaji istraživanja učinaka i djelovanja nasilja, kako na televiziji, tako i u ostalim medijima. Tih su godina „znanstvenici razvili nekoliko teorija masovnih komunikacija“ (Ilišin, 2003: 10) pomoću kojih su pokušavali opisati utjecaj i posljedice prikazivanja televizijskog nasilja u svakodnevnom životu. Upravo su te teorijske perspektive dale poticaj i temelj za provedbu sve intenzivnijih znanstvenih istraživanja u drugoj polovici 20. stoljeća. Spomenut ćemo neke od ranih, ali tada vrlo utjecajnih medijskih pristupa kojima su razni stručnjaci i znanstvenici pokušavali na teorijskoj razini razumjeti i objasniti koncept i utjecaj nasilja na televiziji. Neke od najznačajnijih medijskih teorija u 20. stoljeću jesu:

1. *Priming teorija*²

Ova se teorija nadovezuje na djela i istraživanja američkog psihologa Leonarda Berkowitza, a njome se naglašava povezanost između ponašanja koje televizija prezentira te osjećaja i razmišljanja koji djeluju na gledatelja. Prikazivanjem nasilnih i agresivnih scena na televizijskom ekranu u gledatelja se pobuđuje tzv. *priming* ili čvor koji dovodi do poticanja nasilnog ponašanja kod onog koji gleda prikazano nasilje. Problematična točka ove teorije jest to što se zanemaruje aspekt recepcije sadržaja, odnosno raznolikost načina na koje gledatelj može tumačiti prikazano nasilje.

2. *Teorija učenja*³

Ova je teorija oblikovana rezultatima eksperimenata koje je u 20. stoljeću proveo kanadski psiholog Albert Bandura, jedan od važnih predstavnika socio-kognitivne teorije.

² Usp. J. Valković, Oblici i utjecaji televizijskog nasilja, Nova prisutnost 8 (2010) 1, 80-81

³ Usp. J. Valković, Oblici i utjecaji televizijskog nasilja, Nova prisutnost 8 (2010) 1, 81

Teorija socijalnog učenja govori o tome kako se pojedinac identificira s onim što određeni uzor ili model ponašanja na televiziji čini, a u manjoj mjeri gledatelj se poistovjećuje s onim što model govori. Za razumijevanje postavki ove teorije najvažnije je usredotočiti se na tezu da promatranjem nasilnog djelovanja gledatelj prihvata i usvaja modele ponašanja i osobnosti koji se predstavljaju na televiziji.

3. *Teza kultiviranja*⁴

Vrlo česta reakcija na prikazano televizijsko nasilje je pojava straha kod gledatelja. Pritom je najvažnije naglasiti da je upravo dječja populacija ta koja je najosjetljivija na medijsko nasilje. Djeca vrlo intenzivno reagiraju na nasilne podražaje i sklonija su snažnijoj emotivnoj reakciji nego odrasli gledatelji. Što je više gledatelj podvrgnut nasilnim i agresivnim scenama, to se više razvija strah i nepovjerenje u stvarnom životu. „Prema ovoj teoriji televizija prikazuje stvarnost koja je sve više stereotipna i selektivna i ne pruža realnu sliku svijeta“ (Valković, 2010: 82).

4. *Banalizacija nasilja*⁵

Prema ovom pristupu, dugotrajno izlaganje nasilnim televizijskim sadržajima postepeno dovodi do prihvatanja takvih prikaza kao normalnog i uobičajenog ponašanja i u stvarnosti. „Stalnim konzumiranjem nasilja smanjuje se opća osjetljivost na nasilje“ (Kunczik, Zipfel, 2007: 5). Posljedica učestalog gledanja agresije na televizijskim ekranima jest navikavanje na nasilje i pojava desenzibilizacije, odnosno smanjenja suosjećajnosti sa žrtvama nasilnog ponašanja. Jedan od najznačajnijih predstavnika ove teorije je njemački akademski profesor Michael Kunczik.

2.5. Istraživanje količine nasilja na televiziji

Često se susrećemo s pretpostavkom kako je prikazivanje nasilnih scena na televizijskim ekranima neizbježna pojava na svakodnevnoj razini, bez obzira na prirodu programskog sadržaja i ciljanu publiku. No samo izreći takvu tvrdnju nije dovoljno. Naime,

⁴ Usp. J. Valković, Oblici i utjecaji televizijskog nasilja, Nova prisutnost 8 (2010) 1, 82

⁵ Usp. J. Valković, Oblici i utjecaji televizijskog nasilja, Nova prisutnost 8 (2010) 1, 83

takav pristup ne daje nam konkretan i pouzdan dokaz o prekomjernom prikazivanju nasilnih sadržaja na televiziji. Stoga je u dokazivanju navedene pretpostavke neizbježno posegnuti za određenim znanstvenim alatima kako bi se mogao dobiti objektivan zaključak o problematici televizijskog nasilja. Metoda koja se najčešće koristi za mjerenje količine prikazanih nasilnih televizijskih činova jest analiza sadržaja koja isključuje stajališta pripadnika publike, kao i način njihove recepcije i dekodiranja pojedinih sadržaja i medijskih poruka. To nikako ne znači da je mišljenje gledatelja nevažno, no interpretacija i razumijevanje nasilnog televizijskog diskursa su subjektivne kategorije te se stoga ne mogu svesti na samo jedan oblik. Iz tog se razloga znanstvenici u medijskim istraživanjima najčešće koriste postupkom kvantitativne analize sadržaja koja uključuje sve oblike nasilnog ponašanja i tako bilježi konačan broj agresivnih scena koje se pojavljuju na televizijskim programima. Krajnji rezultat cjelokupnog istraživačkog procesa daje količinu prikazanih nasilnih činova u određenom vremenskom periodu. Specifičnost analize sadržaja jest činjenica da se ovom metodom na isti način promatraju svi oblici nasilnih činova, bez obzira na kontekst, gledatelje prikazanog nasilja i ostale faktore koji mogu utjecati na konačnu interpretaciju pojedinog nasilnog prikaza. Prije samog početka istraživačkog rada, istraživačima je cilj odrediti osnovnu pretpostavku istraživanja, što znači da je nužno definirati sam pojam nasilja. Određivanje onoga što se podrazumijeva pod konceptom nasilja može se smatrati prvim, ali uistinu neizbježnim korakom istraživanja.

2.6. Načini recepcije nasilnih televizijskih sadržaja

Kako je za temeljito razumijevanje nasilja na televiziji nužno promotriti učestalost njegova emitiranja, tako je od iznimne važnosti detaljno analizirati složenost procesa koji obuhvaćaju oblike recepcije nasilnih sadržaja kod gledatelja. Polazeći od vlastite pretpostavke kako pripadnici publike nisu samo pasivni subjekti podložni medijskoj manipulaciji, već na različite načine dešifriraju televizijske sadržaje, uključujući i nasilne podražaje, koji se i tematiziraju u ovom radu, predstaviti ću ključne teorije i analize koje potvrđuju navedenu hipotezu.

Nekoliko je ključnih elemenata koji utječu na poimanje i razumijevanje učinaka prikazivanja nasilja na televiziji i načina recepcije istog. Neki od najznačajnijih faktora koji

određuju razinu utjecaja kojeg će pojedini nasilni televizijski prizor imati na gledatelja jesu karakteristike televizijskog sadržaja, značajke gledatelja te karakteristike društvenog okruženja.⁶ Karakteristike televizijskog sadržaja odnose se na tezu da je potrebno “promatrati mjeru i intenzitet eksplicitnog prikazivanja nasilja, budući da je razlika između nasilja koje je očigledno, eksplicitno prikazano i onog koje se samo podrazumijeva” (Valković, 2010: 83). Pritom je nužno naglasiti kako intenzitet, mjera i razumijevanje određenog nasilnog čina ovise o samom pojedincu, što znači da svaki gledatelj može različito reagirati na isti podražaj. Oblik recepcije pojedinog akta na televiziji ovisi i o načinu na koji je prikazan lik koji izvršava nasilno djelo te posljedicama koje se javljaju nakon počinjenja istog. Situacija u kojoj je počinitelj nasilnog djela pravedno kažnjen uvelike se razlikuje od radnje u kojoj je prikazano nasilje predstavljeno kao opravdan čin ili čak kao oblik društveno prihvatljivog ponašanja. Nadalje, izrazito je važno je li nasilje prikazano na televizijskom ekranu djelomično ili u potpunosti odraz stvarnog događaja ili je pak u cijelosti djelo ljudske imaginacije. Značajke osobe koja gleda određeni nasilni sadržaj uključuju raznolike kategorije kao što su “dob gledatelja, spol, društveno-ekonomski status, intelektualne sposobnosti” (Valković, 2010: 84). Ostali elementi koji utječu na oblikovanje karaktera i ponašanje pojedinca, a time i na način na koji će gledatelj interpretirati nasilan događaj, prvenstveno se odnose na društveno okruženje, stoga je to neizbježna stavka u proučavanju utjecaja nasilnog televizijskog sadržaja na pripadnike publike. Društvena okolina u kojoj se nalazi gledatelj, ponajviše obiteljska situacija, ali i cjelokupno stanje društvene (mikro i makro) sredine, u određenoj mjeri utječu na način recepcije pojedinog nasilnog sadržaja. Promatrajući utjecaj društvenog okruženja u razumijevanju kompleksnosti prikazivanja nasilja, postoji značajna distinkcija između problematičnih obiteljskih odnosa i, nasuprot tome, skladnih veza u obitelji. Isto tako, specifična vremenska razdoblja koja podrazumijevaju teške društvene okolnosti, poput ratovanja, epidemija ili terorizma, “mogu negativno djelovati i intenzivirati utjecaj televizijskog nasilja” (Valković, 2010: 84). Svi navedeni faktori imaju važnu ulogu u razumijevanju načina na koji nasilje prikazano na televizijskom ekranu utječe na gledatelje, kako individualno, tako i na kolektivnoj razini. U nastavku slijedi kratak prikaz najvažnijih teorijskih postavki svjetski poznatog kulturalnog teoretičara Stuarta Halla koji nam pruža uvid u samo središte paradigme o kompleksnosti pitanja recepcije televizijskih sadržaja te pritom detaljno razrađuje i analizira raznolikost pozicija primanja i dekodiranja televizijskih diskursa.

⁶ Usp. J. Valković, Oblici i utjecaji televizijskog nasilja, Nova prisutnost 8 (2010) 1, 83-84

Prema Hallu (2007), mnogobrojni televizijski sadržaji, kao i razni ideološki koncepti, pomoću televizijskog prijenosa mogu brzo i lako dospjeti do velikog broja ljudi, no to ne znači da će svi pripadnici publike jednako razumjeti ili prihvatiti prikazane vrijednosti. Hall zaključuje kako recepcija medijskih poruka nije nimalo jednostavan proces koji se može svesti na samo jedan oblik dekodiranja sadržaja prikazanih na televizijskom ekranu. Ovdje se radi o veoma složenoj višeznačnoj konstrukciji koja je određena različitim kategorijama razumijevanja i interpretiranja televizijskih diskursa. Storey (2009) nam donosi uvid u Hallovu teoretsku analizu o trima hipotetskim pozicijama koje opisuju načine dešifriranja televizijskih poruka. U dominantno-hegemonijskoj poziciji medijski korisnik ostaje unutar dominantnog diskursa i poruku dekodira u istom kodu u kojem je bila kodirana.⁷ Druga pozicija definira se kao pregovaračka. Publika razumije i u određenom omjeru prihvaća prikazani sadržaj, no s druge strane stvara odmak od dominantno-hegemonijske pozicije.⁸ Treću poziciju Hall naziva opozicijskom jer pojedinci razumiju dominantno-ideološku poruku koja se prikazuje na televizijskom ekranu, no u potpunosti je odbacuju.⁹ Analizirajući ove hipotetske pozicije vezane za recepciju televizijskih diskursa, možemo shvatiti kako medijski „tekst poprima različita značenja kod publika ovisno o kontekstu i odnosima moći u društvu“ (Hromadžić, Popović, 2010: 101). Način razumijevanja sadržaja prikazanih na televiziji ovisi o mnogobrojnim čimbenicima, poput političke, socijalne i društvene pozadine pojedinca. Ovo se kompleksno pitanje ne može jasno objektivizirati jer je u proces recepcije pojedinog nasilnog sadržaja (kao i ostalih oblika sadržaja) uvijek uključena i subjektivna razina koja se nikako ne može zanemariti. No upravo je subjektivnost ujedno i stavka koja čini mjerenje utjecaja televizijskog sadržaja na gledatelja iznimno problematičnom kategorijom koja ne pruža mogućnost jasne, potpune i precizne generalizacije.

⁷ Funkcioniranje ove pozicije može se objasniti kroz primjer prikaza televizijskih vijesti. Televizijski voditelj prenosi dirljivu priču o pomaganju američke vojne trupe u Iraku, no problematika ovog priloga nalazi se u tome što moć definiranja onoga što će se prikazivati i na koji način posjeduju najutjecajnije svjetske političke grupacije i vodeće svjetske sile - zapadne i američke političko-vojne elite. U ovom slučaju, voditelj je, pokušavajući na prividno nepristran način reproducirati tu priču, uvučen u ideologiju dominantno-hegemonijskog koda koja se predstavlja televizijskoj publici.

⁸ Ova pozicija može se objasniti na primjeru iz hrvatske stvarnosti. Hrvatska politička elita je neprestano putem televizije naglašavala kako se nalazimo u razdoblju velike recesije i stoga trebamo svi „stegnuti remen“ i pristati na manja primanja kako bi se cjelokupna društveno-ekonomska situacija mogla poboljšati. No takve izjave nisu spriječile radnike neke tvornice da krenu u štrajk nakon što godinu dana nisu bili plaćeni za svoj rad.

⁹ Ova pozicija pojasnit će se pomoću primjera iz Hrvatske. Hrvatski političari na svakodnevnoj razini govore o smanjenju plaća i određenih doprinosa, ali pripadnik publike koji ovo gleda odbacuje njihove tvrdnje, dekodirajući ih na način da političare shvati kao pokvarene i licemjerne, budući da se sami neće pridržavati istog. i sebi, bar za određeni iznos, smanjiti plaće.

Polazeći od Hallove teorije, David Morley pruža empirijsku analizu različitih pozicija koje mogu zauzeti gledatelji u dekodiranju sadržaja na televiziji. Hromadžić i Popović (2010) objašnjavaju kako u znanstvenoj studiji *Nationwide Audience* Morley kvalitativnom analizom testira i potvrđuje Hallov model hipotetskih pozicija. Morley pomoću provedene studije zaključuje kako se određeni televizijski diskurs može protumačiti na razne načine, ovisno o samom gledatelju. U istraživanje je uključeno 29 skupina ljudi kojima je zadatak bio, nakon gledanja odabranog programa na BBC televiziji, iznijeti svoja stajališta o prikazanom sadržaju. Morley je nakon analiziranja dobivenih podataka dokazao stvarno postojanje Hallovog modela. Rezultati znanstvene studije pokazali su kako je način recepcije pojedinog televizijskog sadržaja u značajnoj mjeri određen društvenim položajem, odnosno pripadnošću određenoj klasi, ali i ostalim čimbenicima koji mogu utjecati na dekodiranje poruka televizijskih diskursa, poput političkih uvjeta i ostalih aspekata društva. Pritom je potrebno dodatno obrazložiti povezanost klasne društvene pozicije i načina recepcije televizijskog sadržaja. Naime, klasni položaj pojedinca u društvu nije jedini faktor koji utječe na način interpretiranja medijske poruke i poziciju koju će pojedinac zauzeti prilikom dekodiranja sadržaja na televiziji, ali je zasigurno vrlo važan kriterij u proučavanju ovog složenog procesa.

Promatrajući teorijske i empirijske analize Stuarta Halla i Davida Morleya, autora koji su dali značajan doprinos razvoju i napretku kulturalnih studija, može se pouzdano kazati kako „televizija nudi raznolike sadržaje pa su tako i mogućnosti tumačenja višeslojni“ (Blažević, 2012: 480). Sadržaji televizijske produkcije mogu se percipirati na različite načine, a utjecaj i djelovanje televizijskog nasilja neće biti isti kod svih pripadnika publike. Zahvaljujući ponuđenim analizama, možemo zaključiti kako bi trebalo odbaciti svaku pojednostavljenu tezu o jednoznačnom procesu dekodiranja televizijskog sadržaja kod pripadnika medijske publike koji neupitno i beskompromisno „upijaju“ sve ponuđene televizijske poruke. Pritom moramo imati na umu kako će određeni broj pojedinaca bespogovorno prihvatiti prikazane sadržaje i dekodirati televizijske poruke u dominantnom kodu, no važno je shvatiti da postoje i mnogobrojni pojedinci koji će se odupirati takvim interpretacijama, stvarajući potpuno suprotne reprezentacije televizijskih diskursa.

3. Istraživanja televizijskog nasilja kroz povijest

3.1. Povijesni presjek istraživanja televizijskog nasilja

„Kabelski i satelitski prijenos slike nepovratno su pokrenuli val promjena“ (Car, 2010: 92) i noviteta na području medijske industrije. Od prve pojave televizije u prvoj polovici prošloga stoljeća, a posebice nakon njezina komercijalnog uzleta 1950-ih godina, znanstveni krugovi počeli su se uvelike zanimati za prikazivanje nasilja na televiziji. Zabrinutost o televizijskom nasilju i njegovom utjecaju na publiku pojavila se u znanosti, no i roditelji, odgajatelji, čak i Crkva izražavali su strah i zabrinutost, a onda i veliki interes za istraživanje i razumijevanje stvarnih učinaka i posljedica emitiranja nasilnih sadržaja na televizijskim ekranima. Najveća bojazan vezana za prikazivanje takvog oblika televizijskih sadržaja proizlazila je iz pretpostavke da nasilje negativno utječe na um mladog čovjeka te potiče delinkventno i agresivno ponašanje. Ondašnja percepcija većine javnosti, a pogotovo roditelja, učitelja, pedagoga te pripadnika religijskih skupina i crkvenih krugova, temeljila se na uvjerenju kako djeca i mladež gledanjem televizijskog nasilja usvajaju nemoralne vrijednosti, čime se povećavaju mogućnosti za rast stope kriminala i maloljetničke delinkvencije. S druge strane, ostatak javnosti, prvenstveno zaposlenici medijskih kuća te oni „optimističnijeg” pogleda na kompleksnost ove problematike, zauzeli su drukčije stajalište, usmjeravajući se prvenstveno na promatranje televizije kao sredstva koje pruža mogućnost brzog i lakog širenja informacija, ali i raznovrsnih oblika zabave i razonode za sve gledatelje. U nedoumici te u potrazi za konkretnim i nepristranim odgovorima o nasilju na televiziji, javnost i političko vodstvo pouzdali su se u objektivnost društvene znanosti i sposobnost istraživača u otkrivanju i razumijevanju pravog lica prikaza nasilja na televizijskim ekranima.

Prva opsežnija znanstvena istraživanja o konceptu nasilja na televiziji počela su se provoditi 1950-ih godina, kada je popularnost televizije poprimila svjetske razmjere, proširivši se SAD-om i Velikom Britanijom, a onda i svim kontinentima. Televizija je kao sredstvo komunikacije postala gotovo pa nezaobilazan dio obiteljskog doma. Ta rana faza znanstvenih istraživanja nasilja ponajviše se fokusirala na proučavanje utjecaja agresivnih televizijskih sadržaja na dječji uzrast. Dječja populacija smatrala se posebno osjetljivom i podložnom manipulaciji medija, u ovom slučaju televizije. No provedena istraživanja nisu dala znanstveno prihvatljive rezultate koji bi mogli sa sigurnošću potvrditi ili negirati

određenu tvrdnju i pogled na koncept nasilja. Same metode istraživanja i procesi analize koji su se pritom pokušavali primijeniti nisu bili dovoljno učinkoviti i znanstveno argumentirani da bi se dobili pouzdani zaključci o općim karakteristikama, oblicima i efektima televizijskog nasilja. Središte analize većine znanstvenih istraživanja postalo je pitanje učinaka prikazivanja nasilja na publiku, no usmjerivši se na recepciju nasilnih sadržaja, znanstvenici su nerijetko zanemarivali funkciju medijske industrije i ostalih čimbenika koji sudjeluju u lancu proizvodnje televizijskih programa, primjerice, tko i na koji način proizvodi sadržaj, kako se provodi proces emitiranja sadržaja i slično. S druge strane, skupina znanstvenika i medijskih stručnjaka istih je godina počela provoditi prva istraživanja temeljena na kvantitativnoj analizi sadržaja. Ovaj je istraživački proces funkcionirao na principu prepoznavanja, a onda i mjerenja količine prikazivanja nasilnih televizijskih sadržaja. Ovdje je potrebno naglasiti kako se ovim načinom mjerenja dobio detaljan pregled količine nasilnih programa koji se pojavljuju na televiziji, no metoda nije dala nikakav uvid u mišljenje publike i njihovu recepciju pojedinih sadržaja te se upravo po tome razlikovala od ostalih provedenih istraživanja o nasilju na televiziji.

1960-e godine obilježio je rast broja programskih sadržaja akcijskog i kriminalističkog žanra, što je rezultiralo povećanjem količine prikazivanja sadržaja nasilnog karaktera na televizijskim ekranima. U tom su se desetljeću vodile brojne javne rasprave o efektima nasilja koje su potaknule širenje stajališta da se televizijski programi moraju podvrgnuti strogoj regulaciji i nadzoru kako bi se spriječilo širenje eventualnih negativnih utjecaja na gledatelje, a posebice na djecu i mladež. No bilo je potrebno pronaći efikasan i pouzdan način za znanstveno utemeljeno mjerenje televizijskog nasilja kako bi se uopće u budućnosti moglo početi debatirati o uvođenju određenih promjena i/ili strožih regulacijskih mjera. Znanstvenim istraživačima je postalo jasno da nije nimalo lako kategorizirati i mjeriti nasilje na televiziji, no ono što su zaključili jest da je recepcija nasilnih sadržaja vrlo kompleksna problematika koja ovisi o samom pojedincu. Svaka osoba različito doživljava prikaze scena nasilja, a kako će pojedinac percipirati takve sadržaje ovisi o mnogim čimbenicima – usvojenim vrijednostima, ponašanju, društvenom okruženju u kojem se nalazi itd. Isto tako, mnogo je faktora koji se moraju uzeti u obzir kada se govori o razumijevanju i recepciji nasilnih televizijskih sadržaja. Prije svega, neophodno je promotriti kontekst u kojem se pojavljuje agresivna scena, koje su posljedice prikazanog nasilnog čina, kakav je odnos nasilnika i žrtve, koji su razlozi za agresivno postupanje... Svi navedeni čimbenici utječu na to kako će pojedinac interpretirati prikaz određenog nasilnog televizijskog čina. Ova spoznaja uvelike je

obilježila znanstvena istraživanja o nasilju na televizijskim ekranima u 1960-im godinama.

1970-ih godina televizija se našla na žestokom udaru. Buktanje raznih društvenih pokreta koji su započeli u prethodnom desetljeću, poput pobuna protiv Vijetnamskog rata, porast stope kriminala te atentati na poznate javne ličnosti, poput J. F. Kennedyja i M. L. Kinga, za posljedicu su donijeli društvene promjene, ali i ostavili određenu dozu straha koja se duboko uvukla u (američko) društvo. Dio javnosti je sve više zahtijevao pronalazak učinkovite mjere za prevenciju nasilja, a emitiranje nasilnih televizijskih sadržaja počelo se sve više preispitivati kao jedan od mogućih čimbenika koji potiču širenje stvarnog nasilja u društvu. Iako stručnjaci tada nisu uspjeli znanstveno dokazati tu tvrdnju, sumnja vezana za nasilje na televiziji i njegovu eventualnu povezanost s poticanjem i širenjem devijantnog socijalnog ponašanja u određenoj je mjeri ostala svojevrsna društvena kontroverza. 1972. godine provedena je studija o učincima nasilja na televiziji, a rezultati istraživanja prvenstveno se odnose na sljedeće zaključke: dječji uzrast sve više vremena provodi ispred televizijskih ekrana, a prikazivanje nasilnih scena povećava mogućnost pojave agresivnog ponašanja kod gledatelja u stvarnom životu.

3.2. Najznačajnije analize nasilnih sadržaja na televiziji

Budući da „nasilni sadržaji u medijima već dugi niz godina privlače pozornost znanstvenika“ (Ciboci, Kanižaj, 2011: 11), moramo se osvrnuti na činjenicu da su do danas provedene mnogobrojne znanstvene studije o medijskim sadržajima i nasilju na televizijskim ekranima koje su bile više ili manje uspješne. U ovom dijelu ćemo govoriti upravo o kvantitativnim analizama sadržaja koje su uvelike obilježile područje medijskih istraživanja u drugoj polovici prošloga stoljeća. Najopsežnija analiza sadržaja i nasilja na televiziji, koja je obuhvatila vremenski period od čak 20 godina, provedena je pod vodstvom uglednog medijskog stručnjaka G. Gerbnera¹⁰. Iako je “analiza bila ograničena na dramsko-zabavne programe” (moj prijevod, Gunter, Harrison, 1998: 10), ponudila je znanstveno prihvatljive rezultate o prirodi i oblicima nasilnih činova te količini prikazivanja nasilja. Isto tako, dvije

¹⁰ Znanstvenu studiju proveo je G. Gerbner u suradnji sa svojim kolegama na Pensilvanijskom sveučilištu (SAD). Istraživanje je objavljeno pod nazivom „Kulturni indikatori“, a započelo je 1967. godine.

britanske studije, prva iz 1987.¹¹, a druga provedena sredinom 1990-ih godina¹², pružile su detaljan uvid u količinu agresivnih televizijskih činova, oblike nasilnih sadržaja i učestalost prikazivanja nasilja u različitim žanrovima koji se pojavljuju na televiziji.

Gerbnerovo istraživanje započelo je 1967. godine, a obuhvatilo je analizu nasilja u programima dramskog i zabavnog karaktera na američkoj televiziji, što znači da su iz studije isključeni svi sportski sadržaji, informativni te dokumentarni programi. Jedna od najznačajnijih stavki cjelokupnog istraživanja jest to što je Gerbner utemeljio tzv. Profil nasilja, koncept koji “reprezentira objektivni i smislen pokazatelj količine nasilja koje se pojavljuje u dramama na televiziji” (moj prijevod, Gunter, Harrison, 1998: 11). Taj je termin označavao dobiveni postotak pojavljivanja nasilnih scena u pojedinom televizijskom programu u određenoj jedinici vremena te broj likova koji su sudjelovali u nasilnom događaju. Tijekom prvog desetljeća istraživanja utvrđeno je kako čak oko 80% svih analiziranih televizijskih programa emitira neki oblik nasilnog sadržaja, a najveća količina nasilja zabilježena je upravo u prvoj godini analize. Višegodišnje istraživanje pokazalo je kako se u programima namijenjenim djeci može pronaći više scena nasilja nego u sadržajima za odrasle članove publike.

Britanska znanstvena studija iz 1987. godine utvrdila je da se u 2078 televizijskih programa nalazi ukupno 3872 nasilnih scena. Najčešći oblici u kojima se pojavljivalo nasilje jesu pucnjava te korištenje ruke/šake s namjerom nanošenja tjelesne ozljede. Oko 16% analiziranih televizijskih programa klasificirano je kao skupina sadržaja koji su namijenjeni djeci. Televizijski sadržaji za dječju dob koji su sadržavali najviše nasilnih scena bili su crtani filmovi. Pomalo je uznemirujuća činjenica da je utvrđeno kako se čak 54% svih nasilnih činova pojavilo upravo u crtanim filmovima za dječji uzrast. Iz toga proizlazi zaključak da su “Cumberbatch i njegovi suradnici otkrili kako je mnogo veća vjerojatnost da će crtani filmovi (54%) sadržavati prikaze nasilja u odnosu na neanimirane programe namijenjene djeci (14%)” (moj prijevod, Gunter, Harrison, Wyles, 2003: 158).

¹¹ Voditelji ove studije su G. Cumberbatch, M. Lee, G. Hardy i I. Jones. Najistaknutiji je Guy Cumberbatch, britanski psiholog i profesor. Cumberbatch i njegovi suradnici su 1987. godine objavili rezultate istraživanja pod engleskim nazivom „The Potrayal of Violence on British Television: A Content Analysis. A Report for the British Broadcasting Corporation“.

¹² Voditelji ove studije su Barrie Gunter i Jackie Harrison. B. Gunter je profesor novinarstva, psiholog i stručnjak na polju medijskih istraživanja. J. Harrison je profesorica s višegodišnjim iskustvom na području istraživanja medija. Sredinom 1990-ih godina proveli su opsežno istraživanje o prikazivanju i količini nasilja na televiziji, a studiju su objavili pod engleskim nazivom „Violence on Television: An Analyses of amount, nature, location and origin of violence in British programmes“.

1990-ih godina provedeno je još opsežnije istraživanje o nasilju na britanskoj televiziji. U vremenskom razdoblju od 4 tjedna analizirano je ukupno 5607 televizijskih programa na 8 televizijskih kanala, a od toga je 2085 programa, odnosno 37.1% sadržavalo neki oblik nasilja. U 4715 sati emitiranja različitih programa izbrojano je više od 21170 nasilnih činova. Vlastito tijelo kao sredstvo za nanošenje ozljeda korišteno je u više od 42% svih nasilnih činova prikazanih za vrijeme provođenja istraživanja, što znači da ovoj skupini pripada ukupno 8897 prizora agresivne naravi. Nešto manje, odnosno 6544 nasilnih scena (31.2%) počinjeno je oružjem. Treće mjesto na listi najčešćih oblika nasilnih činova zauzela je prijetnja kao sredstvo zastrašivanja s ukupnim brojem od 2407 prikaza na televizijskim ekranima. Kada su se televizijski programi kategorizirali prema vrsti žanra, utvrđeno je kako se najviše nasilnih scena (14687 ili oko 70%) pojavljuje u dramama, prvenstveno u filmovima. Zaključeno je kako se sadržaji namijenjeni dječjoj dobi tijekom radnih dana u tjednu najčešće emitiraju u večernjem terminu, a subotom i nedjeljom tijekom cijelog dana. U 4 tjedna istraživanja 43% svih analiziranih dječjih programa činili su crtani filmovi, dok je 55% obuhvaćalo sve ostale vrste sadržaja za djecu, poput dramskih filmova i serija te zabavnih programa. Preostalih 2% televizijskih sadržaja odnosilo se na emitiranje video uradaka pop glazbene scene koji su označeni kao prikladni za djecu. Istraživači su zabilježili i analizirali 368 dječjih televizijskih programa koji su sadržavali neki oblik nasilnog ponašanja. Ukupno 4008 scena agresivne prirode prepoznato je upravo u dječjim programima, što je sadržaje namijenjene dječjem uzrastu postavilo na zabrinjavajuće visoko mjesto prema količini prikazivanja nasilja. 56% nasilnih činova zabilježenih u svim vrstama sadržaja za dječji uzrast ubrajaju se u dramske, zabavne i informativne programe. 43% svih oblika agresivnog ponašanja pojavilo se u crtanim filmovima, dok je ostatak (1%) zabilježen u spotovima pop glazbenika/ca. Ova je znanstvena studija odigrala važnu ulogu u analizi i kategoriziranju nasilnih činova prema fizičkom obliku i vrsti oružja kojom su oni izvršeni, kao i razjašnjavanju samih motiva nasilja, što se odnosi na ciljeve nasilnika i izvor motiviranosti za počinjenje određenog nasilnog akta. Prvo ćemo razjasniti podjelu nasilnih činova prema korištenoj vrsti oružja. Najviše scena nasilja u televizijskim programima za dječji uzrast počinjeno je šakom/rukom, a nakon toga slijedi upotreba laserskog oružja te borilačkih vještina, ponajviše karatea. Oružje kao sredstvo nanošenja ozljeda i počinjenja agresivnog čina korišteno je u čak 64% svih analiziranih scena nasilja. Oblik fizičkog nasilja koji se najčešće pojavio u programima namijenjenim djeci jest pucnjava. Kako su pokazali rezultati provedenog istraživanja, razlozi za počinjenje nasilnog čina raznolike su prirode. Ciljevi pojedinca koji izvršava nasilni akt najčešće su usmjereni na puko preživljavanje i

borbu za vlastiti život. U nešto manjoj mjeri nasilje je počinjeno radi zaštite društva i/ili obiteljskog doma, ali i zbog ljudske pohlepe i ambicije te želje za stjecanjem što većih financijskih sredstava. U većini slučajeva nasilje se odvijalo kao posljedica kriminalnih djelatnosti, ali i kao rezultat sukoba i razmirica između dvoje ili više likova.

4. Istraživanje sadržaja na hrvatskoj televiziji

4.1. Analiza programskih sadržaja na hrvatskoj televiziji

U ovom dijelu ćemo otkriti što su pokazali rezultati znanstvenog istraživanja koje je provedeno s namjerom dobivanja preciznom uvida u vrste programa koji se emitiraju na hrvatskoj televiziji, kao i učestalost prikazivanja nasilja na vodećim hrvatskim televizijskim postajama. Kako objašnjava Gabelica Šupljika (2007), u istraživanju su analizirani programi kategorizirani prema svojoj svrsi, odnosno ciljanim dobnim skupinama kojima su namijenjeni. Analiza je pokazala kako 29% svih programa spada u skupinu sadržaja za odraslu dob, dok je samo 9% namijenjeno dječjoj populaciji. Zaključeno je da najviše sadržaja koji su prikladni svim uzrastima zauzimaju sapunice (62%). Među televizijskim sadržajima za odrasle najviše je programa informativnog karaktera, a animirani filmovi i serije prevladavaju u skupini za djecu i mlade.

4.2. Količina nasilja na hrvatskoj televiziji

Navedeno znanstveno istraživanje „pokazuje da 51,4% emisija sadrži barem jednu agresivnu scenu. U igranim filmovima taj postotak iznosi 21,1%, u sapunicama 18,3%, a u animiranim filmovima 13,6%. U informativnom programu taj postotak iznosi čak 11,7%.“ (Gabelica Šupljika, 2007: 8). U televizijskim sadržajima namijenjenim dječjem uzrastu izbrojeno je 214 nasilnih prizora, dok se u programskim sadržajima za odraslu populaciju pojavilo ukupno 514 scena agresivne prirode. U sadržajima koji su prikladni svim dobnim skupinama broj agresivnih scena iznosi 1018. Analiza je obuhvatila 864 emisije u kojima je pronađeno ukupno 1574 prikaza nasilnog ponašanja. Istraživanje je pokazalo kako su igrani

filmovi, sapunice te animirani filmovi sadržaji s najvećim brojem nasilnih prizora na hrvatskoj televiziji u odnosu na vrijeme koje zauzimaju u televizijskom prostoru.

5. Analiza hrvatskih televizijskih sadržaja za djecu

5.1. Cilj i postavke analize sadržaja za djecu

U istraživačkom procesu koji je proveden u ovom radu koristila se metoda analize sadržaja. Koristeći ovu istraživačku metodu, dobiven je pregled sadržaja četiriju najgledanijih televizijskih programa u Hrvatskoj u jutarnjem terminu između 8 i 10 sati. Analiza je provedena 27.8. i 28.8.2015. Cilj je, na temelju dobivenih rezultata, ustanoviti koliko ima programa namijenjenih dječjoj dobi te kojeg su žanra. Isto tako, namjera je dobiti uvid u količinu prikazivanja nasilja na odabranim televizijskim programima u istom terminu.

Analiza sadržaja poslužila je kako bi se proučili programi nekoliko televizijskih postaja koje se emitiraju u Hrvatskoj – HRT-a 1, HRT-a 2, RTL-a i NOVE TV. *Hrvatska radiotelevizija*, isprva nazvana *Radiotelevizijom Zagreb*, obuhvaća dva (HRT1 i HRT2) od navedena četiri TV programa, a datum osnivanja veže se za 1926. godinu. Ova činjenica stoga čini *Hrvatsku radioteleviziju* ustanovom s najduljim stažom emitiranja na televiziji u Hrvatskoj, što je razlog odabira ova dva programa za analiziranje sadržaja. NOVA TV je prva hrvatska komercijalna televizija koja je s emitiranjem započela 2000. godine. RTL je hrvatska komercijalna televizijska postaja koja emitira svoj program od 2004. godine.

5.2. Prikladni sadržaji za dječji uzrast

Uporabom analize sadržaja dobio se prikaz naziva, vrste i vremena emitiranja televizijskih emisija koje su označene kao prikladne za dječju dob. No prije početka istraživačkog rada potrebno je spomenuti koje se vrste sadržaja smatraju odgovarajućima za djecu. Tako se u prikladne sadržaje za dječji uzrast ubrajaju crtani filmovi, dječji filmovi te

emisije obrazovnog karaktera, poput dokumentarnih filmova i ostalih edukacijskih emisija, dok se u neprikladne sadržaje mogu ubrojiti pornografski sadržaji, show magazini, reklame te filmovi koji prikazuju nasilje, kao što su horor filmovi, trileri itd. U Hrvatskoj su (kao i u većini ostalih zemalja) programski sadržaji neprikladni za djecu označeni određenim zabranama gledanja, odnosno dobnim oznakama, ovisno o starosti djeteta. Zadaća tih oznaka na ekranu je da upozori gledatelja (roditelja) kako je sadržaj (ne)prikladan za sve koji su mlađi od 12, 15 ili 18 godina.

5.3. Pregled provedenog istraživačkog rada i prikaz rezultata

Tablica 1. Prikaz naziva, vrste i vremena emitiranja svih televizijskih sadržaja na HRT-u 1, HRT-u 2, RTL-u i Novoj TV u odabranom terminu¹³

TV PROGRAM	NAZIV I VRSTA SADRŽAJA	VRIJEME PRIKAZIVANJA
HRT 1	<i>Vijesti</i> (informativni pregled) <i>Dobro jutro, Hrvatska</i> (jutarnji magazin) <i>Capri</i> (dramska serija)	8:00 9:06 9:11
HRT 2	<i>Juhuhu</i> (magazin za djecu) <i>Zvonko u zemlji igračaka</i> (crtana serija) <i>Baltazar</i> (serija za djecu) <i>Juhuhu</i> (magazin za djecu) <i>Zoološki prilaz broj 64</i> (crtana serija) <i>Gladijatorska akademija</i> (crtana serija) <i>U vrtu pod zvijezdama</i> (crtana serija) <i>Keroppi: Velika avantura</i> (crtana serija) <i>Priče iz divljine</i> (dokumentarna serija)	8:01 8:03 8:14 8:19 8:21 8:33 9:00 9:23 9:55
NOVA TV	<i>Nikita</i> (akcijska/dramska/kriminalistička serija) <i>TV izlog</i> (razno) <i>Ljubav i novac</i> (dramska serija)	8:10 9:10 9:25
RTL	<i>Tog se nitko nije sjetio!</i> (game show) <i>TV prodaja</i> <i>Hitna služba</i> (dramska serija)	8:10 9:10 9:25

¹³ Izvor: <http://www.tvprogramdanas.com/>

U prvom koraku analize, koji uključuje tablični prikaz svih vrsta emitiranih sadržaja, možemo vidjeti koje se vrste žanrova prikazuju na televiziji 27.8.2015. godine u odabranom jutarnjem terminu (od 8 do 10 sati). Tako se na HRT-u 1 pojavljuju emisija informativnog karaktera, jutarnji magazin te dramska serija koje nećemo pribrojiti dječjim sadržajima, dok na HRT-u 2 prevladavaju sadržaji upravo za dječji uzrast. Na ostalim televizijskim postajama u najvećoj se mjeri emitiraju televizijske serije dramskog karaktera koje ne možemo smatrati adekvatnima dječjoj dobi.

Nakon toga slijedi izdvojen pregled programskih sadržaja namijenjenih djeci u istom vremenskom periodu. Kako bi dobili kvalitetniji uvid u količinu nasilnih scena u odabranim televizijskim sadržajima za djecu, programi će se kategorizirati prema vrsti te će se označiti kao nasilni ili nenasilni. Televizijski programi koji sadrže nasilne scene prikazat će se u posebnoj tablici koja će uključivati i vrijeme trajanja pojedinog nasilnog čina.

Tablica 1. Prikaz naziva, vrste i vremena emitiranja televizijskih sadržaja za djecu na HRT-u 1, HRT-u 2, RTL-u i Novoj TV¹⁴

TV PROGRAM	NAZIV I VRSTA SADRŽAJA	VRIJEME PRIKAZIVANJA
HRT 1	-	-
HRT 2	<i>Zvonko u zemlji igračaka</i> (crtana serija) <i>Brlog: Noj</i> (dokumentarna serija za djecu) <i>Juhuhu</i> (magazin za djecu) <i>Zoološki prilaz broj 64</i> (crtana serija) <i>Gladijatorska akademija</i> (crtana serija) <i>Juhuhu + odjavna špica</i> (magazin za djecu) <i>U vrtu pod zvijezdama</i> (crtana serija) <i>Hello Kitty</i> (crtana serija) <i>Priče iz divljine</i> (dokumentarna serija za djecu)	8:00 8:11 8:16 8:19 8:30 8:54 8:59 9:28 9:55
NOVA TV	-	-
RTL	-	-

¹⁴ Izvor: <http://www.tvprogramdanas.com/>

Gornji prikaz televizijskih sadržaja za djecu zabilježen je 27.8.2015. Tablica pokazuje kakvo je stanje s emitiranjem emisija za dječji uzrast na prethodno navedenim televizijskim postajama u Hrvatskoj. Ponuda dokumentarnih i obrazovnih emisija prikladnih dječjem uzrastu je siromašna, dok su crtane serije za djecu u odabranom periodu zastupljene samo na HRT-u 2. Na ostalim programima izostaje prikazivanje bilo kakvih sadržaja namijenjenih isključivo dječjoj dobi.

U odabranom se vremenskom periodu na sve četiri televizijske postaje pojavljuju tek dvije emisije obrazovnog karaktera koje su klasificirane kao odgovarajuće za dječju dob (dokumentarne serije *Priče iz divljine* i *Brlog: Noj*), i to samo na drugom programu Hrvatske radiotelevizije, dok se na ostalima uopće ne prikazuju sadržaji takve vrste.

Kako bi pokazali da isti zaključak vrijedi i u ostalim slučajevima u kojima se može vršiti analiza odabranog sadržaja, priložit ćemo tablični prikaz programa za djecu koji se na televiziji prikazuju sljedećeg dana, odnosno 28.8.2015. Podaci iz ove tablice poslužiti će kako bi se utvrdila količina prikazivanja nasilja u sadržajima za dječju dob.

Tablica 2. Prikaz naziva, vrste i vremena emitiranja televizijskih sadržaja za djecu na HRT-u 1, HRT-u 2, RTL-u i Novoj TV¹⁵

TV PROGRAM	NAZIV I VRSTA SADRŽAJA	VRIJEME PRIKAZIVANJA
HRT 1	-	-
HRT 2	<i>Juhuhu</i> (magazin za djecu) <i>Zvonko u zemlji igračaka</i> (crtana serija) <i>Baltazar</i> (serija za djecu) <i>Juhuhu</i> (magazin za djecu) <i>Zoološki prilaz broj 64</i> (crtana serija) <i>Gladijatorska akademija</i> (crtana serija) <i>U vrtu pod zvijezdama</i> (crtana serija) <i>Keroppi: Velika avantura</i> (crtana serija) <i>Priče iz divljine</i> (dokumentarna serija)	8:01 8:03 8:14 8:19 8:21 8:33 9:00 9:23 9:55
NOVA TV	-	-
RTL	-	-

¹⁵ Izvor: <http://www.tvprogramdanas.com/>

Pomoću tablice možemo primijetiti kako je ponuda dječjih programa na televiziji gotovo identična sadržaju analiziranom u prethodnom danu. Tako se sadržaji namijenjeni isključivo djeci emitiraju samo na HRT-u 2, dok na ostalim televizijskim kanalima manjka takvih sadržaja za dječju dob.

Od svih analiziranih programa za djecu, kojih je ukupno devet, u šest nije zabilježen nijedan oblik nasilnog ponašanja. Ostale televizijske emisije sadržavale su barem jedan oblik agresivnog sadržaja, a detaljnija analiza svih programa namijenjenih dječjoj dobi u kojima je prepoznata neka vrsta nasilne radnje bit će prikazana u nastavku rada. No ovdje je potrebno napomenuti kako su emitirani sadržaji najvećim dijelom namijenjeni djeci predškolske dobi, stoga je razumno pretpostaviti da televizijske emisije neće biti preplavljene scenama nasilja.

Tablica 3. Televizijski sadržaji u kojima se pojavljuje nasilje te oblik i vrijeme trajanja nasilnog prizora

TV PROGRAM	NAZIV I VRSTA EMISIJE	OBLIK NASILNOG ČINA	VRIJEME TRAJANJA NASILNOG ČINA
HRT2	<i>Gladijatorska akademija</i> (crtana serija)	Borba gladijatora	15 sekundi
HRT2	<i>Keroppi: Velika avantura</i> (crtana serija)	Borba mačem Verbalna prijetnja Napad životinja Borba mačem	40 sekundi 5 sekundi 20 sekundi 15 sekundi
HRT2	<i>Priče iz divljine</i> (dokumentarna serija)	Napad životinja Lov i napad životinja Napad životinja Borba životinja	10 sekundi 15 sekundi 15 sekundi 10 sekundi

Utvrđeno je kako se u *Gladijatorskoj akademiji*, animiranoj seriji za predškolsku djecu, pojavljuje tek jedna nasilna scena, dok je u crtanoj seriji *Keroppi: Velika avantura* zabilježeno četiri prizora nasilja. Isti broj nasilnih aktivnosti prepoznat je i u dokumentarnoj seriji *Priče iz divljine*. Kao što se može vidjeti pomoću podataka prikazanih u tablici, pojedini nasilni čin nije trajao dulje od 40 sekundi, a ukupno vrijeme trajanja svih zabilježenih scena nasilja u periodu od 8 do 10 sati ujutro iznosi 145 sekundi, odnosno 2 minute i 25 sekundi. Ne smijemo izostaviti činjenicu da su svi nasilni prizori prikazani u blažem obliku te nije zabilježeno emitiranje nikakvih brutalnijih oblika nasilja, poput ubojstava i mučenja, što bi, uzevši u obzir da se radi o dječjoj dobnoj skupini, bilo doista pretjerano te bi se moglo smatrati znakom za uzbunu.

5.4. Zaključak istraživanja

Rezultati provedene analize nisu neočekivani budući da ukupan broj od devet nasilnih činova koji nisu izrazito agresivne prirode nije zabrinjavajući, no s druge strane u ovakvim situacijama ne smijemo nikako zaboraviti da su analizirani televizijski sadržaji prvenstveno namijenjeni djeci predškolske dobi čiji je um ipak osjetljiviji u odnosu na percepciju i mogućnost razumijevanja sadržaja kod odrasle osobe.

Promatrajući širi kontekst potencijalnog tumačenja rezultata dobivenih provedenom analizom sadržaja, moramo uzeti u obzir kako je ovaj istraživački rad temeljen na kratkom vremenskom periodu prikupljanja podataka te se radi o samo jednom dijelu svih programskih sadržaja za djecu koji se prikazuju na hrvatskoj televiziji. Zato se, ukoliko pokušavamo predvidjeti gdje se mogu smjestiti rezultati ove analize u odnosu na spoznaje drugih znanstvenih studija, možemo usuditi zaključiti kako se oni mogu nadovezati na prijašnja znanstvena istraživanja o televizijskom nasilju, posebice ono provedeno za područje Hrvatske. Rezultati pokazuju kako se u sadržajima za djecu pojavljuju nasilne radnje čija količina upućuju na slične omjere prikazivanja nasilja zabilježene u ostalim studijama o ovoj problematici. Takvo stajalište možemo potkrijepiti jednostavnom činjenicom kako se čak i u programima namijenjenim isključivo predškolskoj djeci pojavljuju određeni oblici nasilja koji, iako iz mnogo uže perspektive, ipak barem djelomice potvrđuju rezultate i općenite teze ostalih znanstvenih istraživanja o nasilju na televiziji.

Imajući na umu sve priložene informacije o vrsti i količini nasilja zabilježenog u televizijskim programima koji su bili dijelom istraživanja, možemo zaključiti kako se ovom analizom dobio kraći pregled trenutnog stanja koje se odnosi na pojavljivanje nasilnih sadržaja u dječjim programima. Isto tako, ne možemo ignorirati činjenicu kako se nakon provedene analize nameću određena pitanja na koja bi svakako trebalo skrenuti pažnju jer zahtijevaju detaljniju razradu. Prije svega, iako je namjera bila dobiti uvid u učestalost pojavljivanja nasilnih prizora na ekranu, što je i učinjeno, ovime smo samo zagrebli površinu problematike prikazivanja televizijskog nasilja. Stoga je nužno naglasiti da je ovo kratko istraživanje poslužilo u svrhu otkrivanja i prepoznavanja oblika nasilja koje se u odabranom terminu emitiraju u sadržajima namijenjenim djeci. Ti su podaci onda korišteni za kvantificiranje količine nasilnih činova zabilježenih na televiziji u istom periodu, no općenita obrazloženja i jasnu sliku o jakosti prikazivanja nasilja vrlo je nezahvalno davati bez provedbe opširnijeg, detaljnijeg i kvalitetnijeg znanstvenog istraživanja koje će obuhvatiti mnogo više televizijskih kanala i programskih sadržaja, kako onih namijenjenih dječjoj populaciji, tako i onih za odraslu dob. Jedino takvim znanstvenim pristupom možemo dobiti zaista objektivan i realan zaključak o količini emitiranja i intenzitetu pojave nasilja na televiziji.

6. Zaključak

Od prvog pojavljivanja televizijskog uređaja većina istraživača i medijskih stručnjaka veliku pozornost posvećuje analiziranju jakosti i učestalosti prikazivanja nasilja u svim oblicima televizijskih sadržaja, a posebice u programima namijenjenim djeci. Nerijetko se mnogi, kako znanstvenici, tako i sami roditelji, s pravom pitaju jesu li sadržaji za djecu puni nasilja, odnosno je li jedno od neizbježnih obilježja dječjih programa (prekomjerno) prikazivanje scena nasilnog karaktera. Ako se baziramo na provedenim znanstvenim istraživanjima prezentiranim u ovome radu, odgovor je svakako potvrđan, ali i pomalo zabrinjavajući – na televizijskim se ekranima susrećemo sa zaista velikom količinom nasilja, čak i u sadržajima koji su namijenjeni isključivo dječjoj dobnoj skupini.

U suvremenom multimedijском društvu televizija je kao audiovizualan medij preuzela funkciju jednog od nepresušnih izvora informacija, zabave i razonode, no njezina pojava značila je ujedno i početak učestalog emitiranja svih oblika nasilja koje ljudski um može zamisliti i precrtati na televizijske ekrane. Iako postojanje cijelog niza šarolikih teorija i analiza može u određenoj mjeri otežati konstruiranje jasne, precizne i realne slike o prikazivanju nasilja na televiziji, interdisciplinarnost i kritičan duh kulturalnih studija pružaju uvid u razumijevanje složene problematike televizijskog nasilja. Naglašavajući važnost dubinskog proučavanja elemenata koji sačinjavaju cjelokupni proces kreiranja, prijenosa i primanja televizijskih diskursa, uključujući i nasilne televizijske podražaje, dinamično polje kulturalnih studija ističe nezanemarivu ulogu svih čimbenika koji oblikuju svakog pojedinca te njihov utjecaj na način recepcije medijske poruke, kao i poziciju koju će gledatelj zauzeti prilikom dekodiranja nasilnih, ali i svih ostalih sadržaja. Stoga zaključujem kako ključ poimanja i razumijevanja složenih procesa koji karakteriziraju prikazivanje nasilja na televiziji leži u temeljitom proučavanju čvrste povezanosti svih društvenih aspekata i njihovog utjecaja na pripadnike publike, kao i samog izvora nastanka televizijskih diskursa koji se izravno veže za mehanizam djelovanja medijske industrije.

7. Literatura

- Blažević, N. 2012. Djeca i mediji – odgoj na „televizijski“ način, Nova prisutnost 10, br. 3, str. 479-493
- Car, V. 2010. Televizija u novomedijskom okruženju, Medijske studije, Vol. 1, br. 1-2, str. 91-104
- Ciboci, L., Kanižaj, I. 2011. Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove. Utjecaj, učinci i posljedice nasilja u medijima na djecu i mlade, str. 11-34, www.matica.hr, pristupljeno 9. rujna 2015.
- Gabelica Šupljika, M. 2007. Zašto su nam važni pozitivni sadržaji za djecu i o djeci – psihologijski pogled, str. 7-15, u: Pozitivni sadržaji za djecu i o djeci, Pravobranitelj za djecu, Zagreb
- Gunter B., Harrison J., 1998. Violence on Television: An analysis of amount, nature, location and origin of violence in British programmes, Routledge Progress in Psychology
- Gunter B., Harrison J., Wyles, M. 2003. Violence on Television: Distribution, Form and Context, and Themes, Lawrence Erlbaum Associates Communication Series
- Valković, J. 2010. Oblici i utjecaji televizijskog nasilja, Nova prisutnost 8, br. 1, str. 67-86
- Hall, S. 2007. Kodiranje i dekodiranje u televizijskom diskursu, Digitalna zbirka za studente s posebnim potrebama, Knjižnica Filozofskog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu
- Hromadžić, H., Popović, H. 2010. Aktivne medijske publike: razvoj koncepta i suvremeni trendovi njegovih manifestacija, Medijska istraživanja, god. 16, br. 1, str. 97-111
- Ilišin, V. 2003. Mediji u slobodnom vremenu djece i komunikacija o medijskim sadržajima, Medijska istraživanja, god. 9, br. 2, str. 9-34
- Kunczik, M., Zipfel, A. 2007. Mediji i nasilje: aktualno stanje u znanosti, Medianali, Vol. 1, br. 1, str. 1-26
- Mandarić, V. 2012. Novi mediji i rizično ponašanje djece i mladih, Bogoslovska smotra, 82, br. 1, str. 131-149

Storey, J. 2009. Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction, Fifth edition, Pearson Education Limited

Zgrabljic Rotar, N. 2005. MEDIJI – Medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji, str. 1-15, u: Medijska pismenost i civilno društvo, MediaCentar, Sarajevo

www.tvprogramdanas.com

8. Popis ilustracija

Popis tablica:

Tablica 1. Prikaz naziva, vrste i vremena emitiranja svih televizijskih sadržaja na HRT-u 1, HRT-u 2, RTL-u i Novoj TV u odabranom terminu..... 18

Tablica 2. Prikaz naziva, vrste i vremena emitiranja televizijskih sadržaja za djecu na HRT-u 1, HRT-u 2, RTL-u i Novoj TV u odabranom terminu..... 19

Tablica 3. Prikaz naziva, vrste i vremena emitiranja televizijskih sadržaja za djecu na HRT-u 1, HRT-u 2, RTL-u i Novoj TV u odabranom terminu..... 20

Tablica 4. Televizijski sadržaji u kojima se pojavljuje nasilje te oblik i vrijeme trajanja nasilnog prizora 21